

„Attila király azt mondta a fának: jóízűt aludtam alattad, azért élj ötszáz esztendeig, életemet is megmentetted, azért is élj ötszáz esztendeig,...”

Kőváry Béla által lejegyzett népmonda

Lukács Zoltán

Mesélnek a fák Attila királyról

A kámaháza pusztai kocsánytalantölgy legendája

A Kámaházai Attila-tölgyfa, Dr. Szentmihályi Imre, Göcsej Múzeum, 1944

Krisztus születését követő 1877-ik esztendőben.

„Attila király, akit az egész világon Isten ostorának neveztek, felkerekedett egyszer mind az 52 feleségével és elhatározta, hogy nagy háborúságot fog indítani. Amint így utazott volna egész lovas seregével, elérkezett Göcsej országába, a palóczok földjére, akik a mi apáink voltak. Abban az időben ott, hol most Kámaháza nevű pusztája fekszik, egy magyar város állott és abban lakott a palóczok hercege, aki Attila királynak rokona és kedves főembere volt. Nem messze a várostól gyönyörű szép kertje volt a hercegnek és kisebéd után oda hívta meg a királyt egy kis alvásra a palócz fejedelem. El is ment oda Attila király és egy gyönyörű sudár tölgyfa árnyékába ledőlt, sőt egész táborát is letelepítette valami kétszáz lépésnyire a fához. Olyan jóízűt aludt a fa alatt, hogy mire felkelt, már másnap reggel volt, s csak azt vette észre, hogy a ráczok egész seregét körülfojták és hogy nincs semerre se menekvés. Azonban Attila király és a mi hercegünk csakhamar lóra kaptak és ugyan erősen szorították az ellenséget úgy, hogy végre azok szétfutottak és csak egy három öl magas rácz vitéz támadta meg magát a királyt és ugyan el is találja vala maga kopjájával, ha az bele nem fűródik abba a sudár tölgyfába, amely alatt előbb a király aludt. Aztán az erős ráczot is levágták és Attila király azt mondta a fának: jóízűt aludtam alattad, azért élj ötszáz esztendeig, életemet is megmentetted, azért is élj ötszáz esztendeig, azután eltemettette az elhullottakat és halmokat emeltetett sírjaik fölé. A halmokat is megláthatja maig is akárki, Attila fáját pedig a szamárföldi erdőben minden gyermek ismeri.”

Ha kutatjuk a fa történetét, akkor mindig Kőváry Béla nevébe és ebbe, az által lejegyzett és fent idézett történetbe botlunk. Pontosabban ennek rövidített változatába. Az írások egyhangúan állítják, hogy Kőváry Béla 1877-ben közzétett egy történetet Attila, hun király fájáról. Az eredeti forrás nem leltem, de a *Közlemények Zala megye közgyűjteményeinek kutatásaiból - Zalai Gyűjtemény 8. (Zalaegerszeg, 1978.)* című kötet 51. és 52. oldalán hosszan ír a történetről és elemzi is azt. De hogy rendet tartsak a gondolatmenetben, ezt majd akkor veszem elő, ha időrendben odaérünk.

Itt most csak annyira hívnám fel a figyelmet, hogy a történet biztosan ennél régebbi, de írásos nyomát máshol nem találtuk. Sem én és ez ideg mások sem. És ha a derék Kőváry Béla nem veszi a fáradságot és nem hagy nyomot a fa legendájáról, akkor talán még ezt is eltemette volna az idő?

A fa iránt érdeklődők a mondának csak a fára vonatkozó részét vették elő, de a történet még egy fontos gyökeret, a göcsejiek gyökerét is napvilágra tárja, mi szerint a göcsejiek a székelyekhez hasonlóan Attilától származtatják magukat.

Krisztus születését követő 1905-ik esztendőben.

„Attila király mondájában Dunántúlon, a Kámaháza-pusztán állott a sudár tölgyfa, mely alatt a rettenetes hún vezér egykoron pihenőre dőlt, de másnapra kelve meglepetten látta, hogy seregét körülvevők a ráczok. Őt magát egy háromöles rácz el is találta volna a kopjája hegyével, ha az a tölgy derekába nem fűródik vala. Így szólt tehát az „Isten ostora” a fához: „Jóízűt

aludtam árnyékodban, élj érte 500 esztendeig; életemet megmentetted, élj azért másik 500 esztendeig.” *Ismeri is azóta Attila tölgyfáját a szamárföldi erdőben minden göcseji gyerek, különösen Laszkonya, Pördeföld, Kányavár, Várföld, és Szent-Péter közösség népe.*”

E fenti szöveget Hanusz István, *Fűben fában* című munkájában olvasni, a 124. oldalon. A történetet valószínű Kőváry Bélától vette át. Érdekes, hogy Attila szavai szó szerint egyformán hangoznak el a két történetben. Hanusz István annyival bővíti ismereteinket, hogy felsorolja Göcsej településeit és azt állítja, hogy ezeken a helyek a történet közismert. Hanusz István ez mellett egy másik nagyon fontos könyvet is írt az öreg fák legendát kutatók számára: *A fák birodalmából*. Igazi csemegék. Hanusz István tanár, földrajzot és növénytant tanít, iskolaigazgató Kecskeméten az Állami Reáliskolában, a Királyi Magyar Természettudományi Társulat alapító tagja, és tiszteletbeli esperes.

Hanusz István világhálón található képe

Tehát a katolikus egyház elkötelezett áldozópapjaként, tiszteletbeli esperesként kutatja keresi a népnek fákhoz, füvekhez kötődő hagyományait. Éppen olyan érdekes, minthogy Ipolyi Arnold Váradi Püspök feldolgozta és megírta a magyar mitológiát.

Krisztus születését követő 1929-ik esztendőben.

Azért is érdekes a kámaházi tölgyfa legendája, mert azon kevesek közé tartozik, melyek szépen kikerekedtek az idő folyamán. A zala megyei Kámaházán Knipsz Antal, bécsi lakos birtokán, a kastély mögött, az udvarban állt ez a kocsánytalan tölgy, mely Földvály Miksa szerint 15 méter magas, törzse pedig 4,5 méter kerületű. Nem tartozik az óriások közé, ezenkívül udvaron áll, a mondaszövvő képzelet mégis szárnyra kapta, s egyik legszebb legendánkat adta hozzá, mely Kőváry Béla, Zala megye történetírója szerint így hangzik el:

„Attila király – göcseji földön járván – elfáradt seregével együtt megpihent. Magának tölgyfa alatt talált helyet, a kámaházai tölgy alatt. Másnapra kelve, meglepetten látta, hogy seregét körülvelték a rácok, akik erősen szorongatták a hunokat. Őt is megközelítette a legerősebb ellenség, aki volt vagy három öles és el is találta volna kopjája hegyével, ha a király a fa mögé nem ugrik, így azonban szerencsére, a tölgyfa derekába fúródott a kopja hegye. Erre Attila azt mondta a fának: Jó ízűt aludtam alattad, élj érte 500 esztendeig! életemet is megmentetted, élj azért másik 500 esztendeig!”

„Ez a legenda állítólag ma is él a göcseji nép ajkán és bárhogyan is keletkezett, kétségkívül egyik legszebb terméke a magyarföli fakultusznak. A legenda motívuma természetesen ősrégi s egészen Indiába, a mesék hazájába követhető, honnan nyugati vándorútján a középkori keresztény legendák közé is eljutott, s itt főleg a kiseddel menekülő Istenanya körül kristályosodott. Lényege mindenütt a vándornak menedéket nyújtó fa, mely a védelemért jutalomban részesül.”

Írja Rapaics Raymund az *Öreg fák, ősi legendák* című cikkében, mely 1929-ban a Természettudományi közlöny, 1929. évfolyamában jelent meg, annak is 721-735 oldalán.

Egy kicsit nézzünk utána a cikk szerzőjének. Rapaics abban az erdélyi városban született 1885-ben, ahol a haza dicsőségére Bethlen Gábor híres kollégiumát alapította és melynek nagyszerű tanárait és diákjait felsorolni is sok. De egyről azért itt, a fa alatt is emlékezzünk meg, Kőrösi Csoma Sándorról, aki már itt, Nagyenyeden készült Julianus barát nyomába szegődni. Rapaics Budapesten és Wrocławban botanikát tanult, majd több egyetemen ezt a tantárgyat oktatta. Éppen Debrecenben tanított, mikor Kun Béla magához ragadta a hatalmat mely idő alatt Rapaics „baloldali magatartást tanúsított”. Így írja életének krónikása, majd ennek okán 1920-ban, tehát 35 éves korában állásából nyugdíjazták. 1929 és 1945 között a Természettudományi Társulat könyvtárosaként működik. Ebben az időszakban termékeny szakíró. Két könyve közismert a kertészek körében, a *Magyarság virágai* és a *Magyar Kertek*. A két világháború közötti rendszer aztán megbarátkozhatott a kommunisták egykori hívével, mert író munkásságát

Baumgartner-díjjal jutalmazták 1937-ben. Ekkor meg József Attila sértődött meg, mert Babits Mihállyal, a díj fő ítéletozójával való rossz kapcsolata ellenére, ebben az évben számított a kitüntetésre, no meg a velejáró szép summára. Hát így szomorította el a *Kertész leszek* költőjét, a *Magyarság virágai* szerzőjének elismerése.

Rapaics Raymund, a képet a világhálóról töltöttem le

Nézzük meg mit tudunk meg Rapaicstól? „*A fa szépen kikerekedett az idők folyamán.*” Tehát 1929-ben a fa terebélyes, egészséges. Hogy Rapaics járt-e a fánál, vagy csak hírei voltak róla? Talán minegy is. Említi Földvály Miksa nevét, aki a Természettudományi Közlönyben több cikket is írt fákról. Tőle tudjuk, hogy a fa magassága akkor 15 méter, törzskörmérete 4,5 méter. Rapaics a legendát is jellemzi: „*egyik legszebb terméke a magyarföli fakultusznak*”, annak a fakultusznak melynek éppen nyomában járunk. Sőt a legenda vezérlő motívumát, a védelmező fát, még indiai fakultusszal is rokonságba hozza.

Krisztus születését követő 1931-ik esztendőben.

„A Knipsz Antal bécsi lakosnak kámaházai (Zala m.) pusztáján álló tölgynek, amelyről alább még megemlékezni kívánunk, 4,5 m a mellmagassági kerülete és 1,43 m az átmérője.”

„A zala megyei Kámaházán, Knipsz Antal kastélya mögött az udvaron álló öreg tölgyfát, melynek nagy méreteiről már az előzőekben megemlékeztünk, a göcsei nép Attila fájának nevezi. Azt regéli a fáról a naiv népmese, hogy a nagy hun fejedelem egykor e fa alatt pihent meg, amikor is ott a rácok megtámadták. Magát Attilát is megölte volna egy feléje hajított kopja, de a fa megvédte és annak testébe fúródott. Erre Attila azzal fordult a fához, hogy: „Jóízűt aludtam árnyékodban, élj érte 500 esztendeig; életemet is megmentetted, élj azért másik 500 esztendeig.”

Sok ilyen fa van, melyhez legendák, népmesék fűződnek. Kár volna, ha idő előtt megsemmisülnének, mert velök ezek a legendák is a feledés homályába tűnnének el.”

A fenti szöveget Kaán Károly írta, több más fa ismertetője mellett, nagyon fontos művében, a *Természetvédelem és a természeti emlékek* című munkájában, ami 1931-ben jelent meg. A könyv megírására a Magyar Tudományos Akadémia 1925-ben írt ki nyílt pályázatot azzal a céllal, hogy a csonka ország természeti kincseit számba vetesse. *„Arra törekedtem e helyett, hogy szerencsétlen hazánk kegyetlen megcsonkítása után megmaradt természeti kincseinkből elégséges számban, jellegzetes példákat soroljak fel és azokra a természetvédelem szemszögéből megfelelő világosságot vessék.”* Ezeket a figyelemre

méltó gondolatokat írja a könyvének bevezetőjében a szerző.

De felhívom kámaházi kocsánytalan tölgynél tett megjegyzésére is a figyelmet: *„Sok ilyen fa van, melyhez legendák, népmesék fűződnek. Kár volna, ha idő előtt megsemmisülnének, mert velök ezek a legendák is a feledés homályába tűnnének el.”* Hát éppen az a faápolás egyik fontos feladata, minél hosszabb ideig megőrizni azokat a fákat, melyekhez legendák, népmesék fűződnek.

Krisztus születését követő 1959-ik esztendőben.

Megjelenik Dr. Szentmihályi Imre írása a fáról és elemzése a göcseji népmondáról. Szentmihályi tudományos elemzéssel állapította meg, hogy a Kőváry által közölt népmonda élt, él a nép tudatában. Elméletét három állítással igazolta: *„Kőváryról nem tételezhetjük fel, hogy a mondát nem a nép közt gyűjtötte, közlését tehát hitelesnek fogadhatjuk el, a második, hogy a monda töredékei ma is élnek a nép között, és a harmadik, hogy maga a monda is népi szemléletű.”* A göcseji eredtmondáról pedig ezeket állítja: *„1. göcseji nép a palócoktól származik, 2. akik Göcsejnek őslakói, 3. ezeket a rác ellenség sanyargatja, 4. Göcsejbe jön Attila győztes serege, 5. a palócok csatlakoznak Attila seregéhez, 6. közös erővel verik le a rác ellenséget.”*

A kommunista Magyarországon nem szép dolog ám ilyen ügyekkel foglalkozni sőt, ilyen dolgokat írni. Még akkor sem, ha a szerző, tanult és a téma szakértője. Lett is belőle perpatvar.

Úgyhogy később, majd 1978-ban előszedjük még Szentmihályi érveit.

Dr. Szentmihályi Imre muzeológus, néprajzkutató képeket is készített a fáról, melyekből kettőt az a Gőcseji Múzeum is megőrzött melynek alapítója és igazgatója volt.

Dr. Szentmihályi Imre, Gőcsej Múzeum, 1959

Pördefölde (Kámaháza puszta), A kámaházai "Attila tölgyfa"

Dr. Szentmihályi Imre, Gőcsej Múzeum, 1944

Krisztus születését követő 1973-ik esztendőben

Szita József, a Zala Megye, Lenti Járás, Bázakerettye Községi Közös Tanács elnöke írt levelet az említett év június 5-én a fa ügyében a Zalaegerszegi Állami Erdőrendezőség Erdőfelügyelőségéhez:

„Közigazgatási területünkhöz tartozó Lasztonya – Kámaháza településen található, védelmet igénylő facsoport Attila fája néven ismert a hagyomány szerint. A facsoport létezése, a Magyar Rádió rendezésében megtartott, megyék közötti Ki mit tud? vetélkedőnek is egyik kérdéseként szerepelt, történelmi kategóriában. A szájhagyomány szerint, a facsoport területe rövid ideig, a Rákóczi szabadságharc ideje alatt, Rákóczi táborhelyéül is szolgált.”

Hó-hó, egy újabb emlék, melyet a fa oly némán őriz. Tehát nemcsak Attilának, hanem Rákóczinak is a fája? Maradjunk annál, amit biztosan bizonyít a levél! A fa tehát 1973-ban él. A néphagyomány is él még 1973-ban. A helyiek nem szégyellik és a televíziós szerkesztő is vállalhatóan találja Attila fáját a nagy nézettségű tv-s vetélkedőbe kérdésnek feltenni, ráadásul történelmi kategóriában. Szentmihályi ekkor a Zala Megyei Múzeum igazgatója. Valószínű, hogy szerepet kapott a kérdések összeállításában. De a legfontosabb, amiről a levél tanúskodik, hogy a tanácselnök védetté szeretné nyilvánítani Attila fáját, sőt nem is egy fát, hanem facsoportot.

Krisztus születését követő 1978-ik esztendőben.

Jön a hatalmas összefoglaló Zala megye múltjáról és ne legyen aggodalmunk, mindent helyére tesz. Gönczi Ferenc írja a *„Közlemények Zala megye közgyűjteményeinek kutatásaiból - Zalai Gyűjtemény 8. (Zalaegerszeg, 1978.)* című kötet 51. oldalán: *„A részletesebb vizsgálat azonban legalább is erős kétségeket támaszt mindhárom érv ellenében.”*

Községi-Közös Tanács Elnökétől
Bázakerettye Fő út 4. telefon 3.

492/1973. szám

Tárgy: Közjóléti erdők távlati
tervezése.

Zalaegerszegi Állami Erdőrendezőség
Erdőfelügyelősége

N a g y k a n i z s a

Az 1973 május 24.-én kelt megkeresésükre válaszulva közlöm, hogy közigazgatási területünkön közjóléti erdők létesítésére igény nem merült fel.

✓ Közigazgatási területünkhöz tartozó Lasztony^a-Kámaháza településen, található védelmet igénylő facsoport, Attila fája néven ismert a hagyomány szerint.

A facsoport létezése, a Magyar Rádió rendezésében megtartott megyék közötti ki-mittud vetélkedőnek is egyik kérdéseként szerepelt, történelmi kategóriában.

A szájhagyomány szerint, a facsoport területe rövid ideig, a Rákóczi szabadságharc ideje alatt, Rákóczi táborhelyül is szolgált.

A szentlőrinci erdőrészen Torhajkut néven ismert forrás található, mely forrás korábban a környéken ismert kirándulólóhely volt, és a hagyomány szerint, Kányavár törökkori ostromával hozták össze keletkezését. ~~Kányavár a törökkori idők, nyugati végvár sereztá-
hoz tartozott, Csáktornya, Kanizsa, Egervár, Zalavár sereztár, egyik földváraként.~~

A forrás vizét, a korábbi időkben gyomorbántalmakban szenvedők fogyasztották rendszeresen, gyógyító hatását a legendákban élő csodákra alapozták.

Jelenidőkben a kutkörüli ~~legenda~~, már csak az idősebb generáció körében ismert, és mint kirándulóló hely is elveszítette jelentőségét. A fiatalabb generáció, már csak alig tud valamit is a kut legendájáról.

Bázakerettye 1973 június 5.

Szita József
Szita József
tanácselnök

*E levél jét értekezési példósra,
hogy nem szabad feledni a kút
sem forrásainak, sem legendáinak.*

Emlékezzünk csak Dr. Szentmihályi Imre 1959-nél említett érveire: *„Kőváryról nem tételezhetjük fel, hogy a mondát nem a nép közt gyűjtötte, közlését tehát hitelesnek fogadhatjuk el, a második, hogy a monda töredékei ma is élnek a nép között, és a harmadik, hogy maga a monda is népi szemléletű.*

Na, erre Gönczi Ferenc válasza, hogy Kőváry megbízhatatlan, a mondák csak töredékben élnek a nép között, és Kőváry mondájának több eleme nem is népi!

És Gönczi Ferenc folytatja, Echart Sándort hívja segítségül: *„Fentiek alapján a göcseji Attila-mondára is érvényesnek tűnik a témakör legalaposabb kutatójának (Eckhart Sándornak) véleménye: „Ha ezeket a helyi mondákat átvizsgáljuk, észrevevesszük, hogy napjainkban ugyanaz a folyamat játszódik le, mint Kézai korában. Egy bizonyos történelmi tudatot... igyekszik mindenütt a nép-s itt elsősorban az írástudó papok, tanítók és másodsorban a népkönyvek olvasói jöhettek tekintetbe – hegyekhez, vizekhez várromokhoz kapcsolni, vagy pedig a meglevő helynevekbe belemagyarázni.”*

No, erre varjunk gombot! *„Napjainkban ugyanaz a folyamat zajlik, mint Kézai korában.”* Pedig egészen más folyamat zajlott akkor, Kézai korában, mikor a múltat eltörölni rapszolda had nem indult a kommunista vezetőkkel. Erősen reménykedünk abban, hogy az Echart által Kézairól elnevezett folyamat nem zajlik töretlenül újra. Echart egy másik fogalmat is bevezet a Kézai korában lejátszódó mellé. Ez még szebb, mint az előző: *„Egy bizonyos történelmi tudatot...”* Ez így igaz, egy bizonyos történelmi tudatot tanítanak, mélyítenek el a többszáz éves emlékfáinkhoz fűződő történetek. Ezt mindenki egyformán látja. A Gönczi és

Echart féle oldal pedig találóan három ponttal már, mint mondat végi írásjellel jellemzi ezt a történelmi tudatot. Tehát Attila emlékfája, és vele többi emlékfá társa is nemcsak a történeteiket meséli el, hanem vitába szállnak ezzel a három ponttal is. És itt van egy fontos nézet különbség. Lehet érvelni a mellett, hogy Attila járthatott-e a fa alatt, vagy sem. Úgy, ahogy lehetne érvelni a mellett, hogy a capitoliumi farkas táplálta-e Romulust és Remust, vagy sem? Régészeti leletek azt a történet sem bizonyították meg ezt sem. De egyet nem lehet, a múltat végkép eltörölni. És akik ezt szeretnék, azok egyben biztosak lehetnek, hogy gyermekeik jövőjét rombolják le, vagy fás hasonlattal, maguk alatt vágják a fát.

És ha már utána néztünk azoknak, akik meséltek a fáról, akkor tegyük ezt meg Echart Sándorral is. Amit a világháló lexikonjából megtudhatunk róla: *„1890-ben Aradon született irodalomtörténész, nyelvész, egyetemi tanár, az 1945-ös választásokon a parlamentbe jutott országgyűlési képviselő, a Magyar Tudományos Akadémia tagja, 1990-ben posztumusz Kossuth-díjat kapott.”*

Hol volt a fa?

A fáról szóló beszámolóknak a fa helyének többféle megjelölése olvasható. Kőváry Béla szerint Pördefölde környékén, Hanusz István leírása alapján Kámaháza pusztán, Kaán Károly útmutatója alapján a zala megyei Kámaházán Knipsz Antal bécsi lakos birtokán, a kastély mögött az udvarban, Szita József kérvényében Lasztonya – Kámaháza településen és Szentmihályi Imre képaláírásában Pördefölde-Kámaháza pusztán állt a fa.

Vigyázat, nem a Murán-túl, a mai Szlovénia területén, Léva közelében, Kámaháza kicsiny, magyarlakta faluban!

Még mielőtt dolgunk tovább tennénk, rögvest vonjuk le a tanulságot, hogy a kámaházi vezetéknev megtévesztő. Ha nem akarunk a települést jelölő vezetékneven változtatni, és miért is tennénk, akkor a kámaházi helyett a kámaháza-pusztai megnevezést kell használnunk.

Kámaháza puszta nem önálló település, Pördeföldéhez tartozik. De Pördefölde sem mondható népes falunak, a mindent tudó világháló szerint 2015-ben 59 szív dobogott benne, ami egyébként évről-évre négyel-öttel gyarapodik, ami figyelemre méltó teljesítmény manapság. A falucskáról az alábbiak olvasható a világhálón.

„Pördefölde első írásos említése 1389-ből származik, ekkor Perdefeld alakban írták. 1531-ben a 8 jobbággal rendelkező Horváth Lukács birtokolta, valamint Bánffy Lászlónak is volt itt 7 portája. 1576-ban a törökök felégették a települést. 1589-ben összesen 13 ház állt itt, ebből 6-ot a Bánffy család három tagja, 5-öt Nádasdy Ferenc, míg kettőt Deörsfy Ferenc birtokolt. Miután a Bánffy család kihalt, minden birtok Nádasdy Ferenchez került, akiket azokban felségárulásért elítéltek, ezért végül minden a kamaráé lett. Kismartonban 1694-ben kiadtak egy oklevelet, ami azt tartalmazta, hogy mivel a herceg az „alsólendvai és lenti jószágaihoz tartozó különféle puszta helyek megszállása végett szegény embereitől szüntelenül búsíttatván elrendelte, hogy az efféle pusztai megszállásra szegény embereinek kiadassanak.” Az első gazdát, aki így „megszállta” a birtokot, Tatai Jánosnak hívták.

A Perde-patakon két egykerekű malom működött, a falu határában 40 hold szántó és 25 kocsi szénát adó rét állt az Eszterházyak tulajdonában. A katolikusok által lakott falunak nem volt temetője, ezért Pákán temetkeztek. A többnyire boronafalú, keresztvéges, szelemenés-ollószáras tetőszerkezetű, zsúppal fedett épületek régen kizárólag fából készültek.”

Csak egy gondolatra akasztom meg ügyünk tovább haladását. Micsoda sorosok rejlenek ezen mondat, mit mondat, félmondat mögött: *„minden birtok Nádasdy Ferenchez került, akiket azokban felségárulásért elítéltek, ezért végül minden a kamaráé lett”* Nádasdy Ferenc a törökverő, fekete bég, Vas vármegye főispánja. Felesége Báthori Erzsébet, akire szegényre a csejtei rém szerepet osztotta ki a család birtokaira éhes kamara. Édesapja Nádasdy Tamás nádor, édesanyja Kanizsai Orsolya a nagymúltú Kanizsai család utolsó sarja, a mohácsi temető asszony Kanizsai Dorottyá unokahúga.

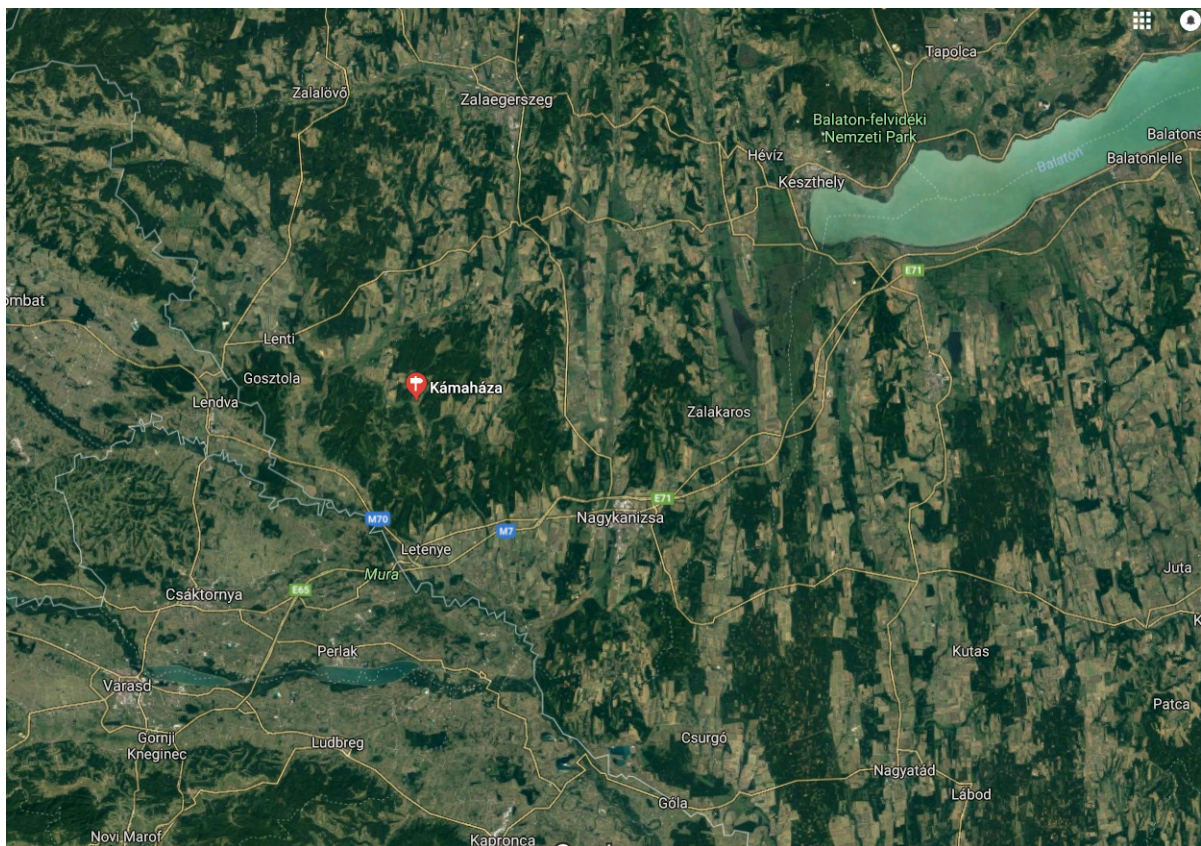
De nézzünk széjjelebb, nézzünk szét Göcsejben. Az itt lakók azt tartják, hogy a Göcsej szónak jelentése terméketlen vidék. Nem sok jóval kecsegtet. Hát ilyen rossz íze van ennek az egyébként szépen csilingelő szónak? Akkor használjuk inkább a Közép-Zalai-dombság kifejezést, mely nem is elmarasztaló és egyben azt is hirdeti, hogy a kistáj a Zalai-dombság része. Folyókkal, patakokkal határolt alacsony dombocskák vidéke, melyet a Zala, a Felső- és az Alsó-Válicka, illetve a Kerka völgyei zárnak közre. Göcsej dombjait eső gyakran áztatja, az eső meg a lankás oldalakban erdőket nevel. Csak a patak völgyek maradnak szabadon, fünek legelőnek. Éppen fordítottja a pusztai módszernek, ahol a füves pusztát átszelő vízfolyások partjainak

hűséges követői a vizet kedvelő fák alkotta erdő, galéria erdő. A magasabb hegyi levegőt kedvelő bükk a göcseji dombok tetejére is méltóztatott lefáradni, a lejtőkön a gyertyán és a kocsánytalan tölgy kötött barátságot, gyertyános-kocsánytalan-tölgyesnek hívják a botanikusok tárulásukat. Hát itt van otthon a mi Attila fánk! A patakok állandóan nedves, hűvösebb völgyeit pedig az éger látogatja.

Göcsejben nagyvárost hiába keresünk. Bár fővárosát Zalaegerszegnek tartják, csak hogy valami nagy büszkesége is legyen a tájnak, mert egyébként a város az említett határoló völgyeken kívül esik. Nincs is olyan göcseji falu mely kétezer léleknél többet számolna. Inkább

kisebkekben apróbbakban élnek a göcsejiek. Ennek oka talán az is lehet, hogy az Árpád-házi királyok idején a göcsejiek határt őríztek, a határőrök pedig házbokrok alkotta szereken települtek. A karnyújtástól távolabbra, de elérhető távolságban egymástól. Valami ilyen lehetett az egykori Kámaháza, a mai Kámaháza-puszta és Pördefölde is.

Az itt lakóknak a határőrzés fontos feladatának fogya után az erdő adott megélhetést. Aztán meg az erdőt emitt-amott kiirtották, a pusztát földet felkarcolták, szőlőt telepítettek, kölest, hajdinát vetettek. Egy ilyen művelésbe vett terület szélén állt az a ház, a kis birtok központja, Kipsz Antal kastélya melyet Attila fája tett híressé.

Kámaháza a Google térképen

Kocsánytalan tölgy

A kocsánytalan tölgy tudományos neve *Quercus petrea*. Olvastam, hogy a quercus, a nemzetség neve kelta quer, magyarul szép és a cue, magyarul fa szavak összetételéből származik. Szerény eszközeimmel utána jártam. Ilyet, hogy kelta nyelvet nem leltem, de kelta nyelveket igen, melyek az indoeurópai nyelvcsalád tagjai. Ebben a nyelvcsaládban testvérek a germán és itáliai nyelvekkel. A kelta nyelvet, az ősnyelvet, mely kelták őshazájában, Közép-Európában alakult ki, már nem beszéli senki. Az ős kelták utódai, nyelvükkel együtt átköltöztek a Brit-szigetekre és ők már az úgynevezett szigeti kelta nyelveken beszélnek. Ilyen az ír, a skót gael, a walesi, a cornwalli, a breton és a manx. Tehát az ír, a skót és a walesi nyelven a szépnek és fának kell utána nézni! A magyarul szép-fa szópár írül álainn-crann, skótul guid-tree és a walesiül hardd-pren. Tehát egyik sincs közel a que-cue szópárhoz és érdekes, hogy még egymáshoz sem hasonlítanak. De ez nem jelenti azt, hogy a tölgy nemzetséget nem keltául nevezte el Linné, mert egyrészt a többi szigeti kelta nyelvnek nem jártunk utána, másrészt, meg lehet, hogy az ősnyelv adta az ihletet? A szókezdő q-betű gyanúsán kelta. Talán az újraszabott magyar abc-be is a kelták miatt került be? Merthogy nem ismerek magyar szót, mely ezzel betűvel kezdődne. Akkor meg minek fáradnánk ezzel a q betűvel? De még a tudományos növénynevek sorában sem gyakori a q kezdőbetű. Sőt, kis túlzással csak a tölgy neve kezdődik q-val. Márpedig a keltákra annyira jellemző a q kezdőbetű, hogy nyelvük két ágát éppen arról különböztetik meg, hogy a szó elején álló k-t p-nek, vagy q-nak írják.

kocsánytalan tölgy hajtása

Az is biztos, hogy a kelták közismerten szoros kapcsolatot szőttek a fákkal. Hitük szerint az ember őse fa és írásuk jelkészlete is a fáktól ered. És a fák között is a tölgynek volt a legnagyobb tisztelete. Az égi istenek fájának tartották. De maradjunk a botanikánál, mert ha a tölgy mitológiájának mennénk utána, akkor még hosszú út állna előttünk, amit egy másik alkalommal érdemes végig járni. Ha meg nem bajlódunk ennyit a kelta néveredettel, akkor meg felcsapunk egy latin szótár, ahol a tölgy mellett a quercus kifejezést találjuk.

Tehát a tölgy nemzetségénél jártunk. Nem sok, négy-öt faja honos nálunk. Nem azért a bizonytalanság, mert nem tudjuk megszámolni őket, hanem azért, mert a latinul *Quercus farnetto*-nak, a magyarul magyar tölgynek nevezett faj honossága bizonytalan. Pontosabban nem is a magyar tölgy bizonytalan, mert az csak tudja hová való, hanem a botanikusok bizonytalanok. Na, úgy járt ez szép kis magyar tölgy is, mint több más teremtménye a jó Istennek,

mint például Zrínyi vagy Petőfi, hogy többet ne is soroljak fel azok közül, akik a Kárpát-medencében jeleskedett. Hiába magyar a nevük, vagy dolgai, hovatartozásukban a tudósok bizonytalanok.

A botanikusok által Kárpát-medencében élő tölgyfajok között felsorolt szép, nagy, hegyesen karéjos levelű vöröstölgy újvilági származását senki nem vitatja. Tehát a vitán felül hazainak tekinthető tölgyfajok száma a kötőjel bal oldalán álló négy. Név szerint a csertölgy, a molyhos tölgy, a kocsányos tölgy és Attila fájának faja, a kocsánytalan tölgy. A csertölgyet az erdészek szorítják ki a tölgyek négyes csapatából. Fél lába márt talán kint is találja magát. Nincs más büne ennek a sallangos kupacsáról könnyen felismerhető szegénynek, mint az, hogy fája nem tartós, könnyen korhad, leginkább tűzre való. A molyhos tölgy nevét a fiatal hajtások és a kifejlett levél fonákjának molyhosságáról, szőrösségéről kapta. A növény meg csak akkor fárad ilyen szőrök növesztésével, mikor takarékoskodni szeretne a párologtatással. Tehát a molyhos tölgy a szárazabb élőhelyeken is életképes. Termete is jóval kisebb, mint többi hazai társaié. A kocsányos tölgy a kocsánytalan tölgy igazi testvére. Kocsányos, mert termése kocsányon ül, ellentétben vizsgálat fajunkéval a kocsánytalan tölgygel, melynek makkja kocsány nélkül, pontosabban nagyon rövid kocsányon ül az ágon. A levelek meg éppen fordítva vannak elrendezve. A kocsányos tölgyé rövid nyelű, a kocsányosé hosszú. A kocsányos- és a kocsánytalan tölgy valamikor egyességet köthettek egymással és beosztották egymás között a meghódítandó területeket. Lett is az egyességnek

kocsányos tölgy elterjedése

eredménye. És ahogy az két jó szomszédságban élő faj között lenni szokott, keverednek is egymással. Ez meg a botanikusoknak adja fel a leckét. Nem győzik kutatni a két faj kereszteződésének gyermekeit. De gyakori névváltozásokból és az egyébként nem túl mozgékony növényvilág minduntalan átcsoportosításaiából tudjuk, hogy a botanikusok nyughatatlan tudósok. Így, a mi kocsánytalan tölgyünk sem hagyta nyugodni őket és három alfaját különböztették meg, a ssp. dalechampii-t, assp. petrea-t és a ssp. polycarpa-t. Mi több azon munkálkodnak, hogy a három alfajból külön fajt faragjanak. Úgyhogy teljes felmentést kérünk a haza tölgyfajok pontos számának meghatározása alól.

Ezt látja a botanikus a kocsánytalan tölgyben, de az erdész más szemmel nézi. Az erdész a gyengébb növekedést, a keskenyebb szíjácsot, a csersavasabb tartós fát látja benne. 160 000 hektárnyi erdőt ültettek belőle és száz esztendő után vágásérettnek mondják.

És mást lát a kertész. Először is szeretné minél tovább, jó erőben tudni az általa ültetett fákat. Különböző levélformájú fajtákat nemesített. Tóth Imre a kanalas levélű '*Cochleata*', a lándzsás

levelű *'Insecata'*, a csak kihajtáskor lándzsás levelű *'Mespilifolia'* és a kihajtáskor barnászörös levelű *'Purpurea'* fajtákat említi. No de egyikben sem lehet az Attila fájára ráismerni, mert a legfiatalabb fajta sincs kétszáz éves. A kertészek a kocsánytalan tölgyet nem is gyakran ültetik városba, nem tartják jó várostűrőnek. A kocsányos társa valóban jobban bírja a szélsőségeket, szárazságot, hideget, rosszabb talajt, így a várost is jobban elviseli.

Attila lábnyomában

Hogy Attila a hunok nagy királya volt, senki nem vitatja. De, hogy Attilában a magyarok őseit tisztelhetjük-e, arról már vita folyik. Az alapkérdés a hun-magyar rokonság. Addig, amíg nem kaptuk meg a finneket rokonnak, még a hunokkal is, meg másokkal is atyafiságot tartottunk. Pedig a reformkori akadémisták nyakára ültetett, császárhű tudósok sem mentek el olyan messze, hogy finn-ugor rokonságot hirdették volna, hanem csak annyit sütöttek ki a dicsőbb múltunk elhomályosítása céljából, hogy a nyelvünk, a magyar nyelv a finnel rokon. Ezt a kényszerű nyelvrokonságot önszorgalomból tovább gondoltuk és kalapáltunk belőle finn-magyar rokonságot. Hát így esett ki Attila őseink sorából.

Mi bőszen tagadjuk a hun-magyar rokonságot, de azért a nyugati világ még hunfajtának hív bennünket. Azt mondja ránk, hogy Hungary. Ezért a nemzetközi megnevezésben pénzünk is hun, meg kocsijainkra is azt írjuk rövidítve, hogy hunok vagyunk.

A Kaszás Géza rendezte, Kassai Lajosról szóló, Lovasíjász című film első

része elrepíti a nézőt Kínának Belső-Mongólia Autonóm Területének székhelyére, Hohhotba, a Hun múzeumba, ahol is a múzeum munkatársa hun-magyar rokonságról beszél. Ez egyébként a világ első hun múzeuma, de már nyílik is a második, a Kárpát-medencében, a kunok földjén, Kunszentmiklóson.

Persze egy kertész nem tud ebbe a fontos vitába beleszólni. De azt tudhatja, hogy a történelmi események nem változnak, tehát Attila élt, ő volt az európai hunok nagy királya, aki birodalma központját a mai Óbuda területén rendezte be. Ez tény, ahogy az is tény, hogy az szovjet hadsereg fegyverrel harcolt 1944-45 fordulóján Magyarországon. Apáink, nagyapáink úgy tudták, hogy ellenük harcoltak, mi pedig úgy tanultuk, hogy felszabadítóként, értünk. Most meg gyermekeink azt tanulják, hogy megszállóként, mégis csak ellenünk. Elképzelhetjük meggyalázott nagymamáink fájdalmát, mind-e közben mit érezhettek?

Egy jó módszert a régi krónikák olvasása, mely talán kikerüli a történelmi események körül zajló huzavonát. Azokat a történelemkönyveket olvasni melyek 1490 előtt, Mátyás halála előtt íródtak. Eddig voltunk még magunk urai, tehát nem mások írták történelmünket. Persze, tudjuk krónikáink nem történelemkönyvek. És azt a tanácsot is ismerjük, hogy fenntartásokkal kell fogadni a benne olvasottakat. De ez már legyen a tudósok gondja. Szerencsénkre a többnyire latin nyelven írt krónikákat lefordították és kiadták magyarul, sőt a világhálón is elérhetőek. Persze a fordításban is lehetnek csavarok.

Ilyen otthoni történelem órán Kálti Márk Képes Krónikáját olvastam, és éppen annál a résznél jártam mikor Attila

Aquilea-t ostromolja. Egyébként minden krónikánkban Attila nagykirály magyar uralkodó. Így szól a történet!

„ATTILA KIRÁLY MEGVÍVJA
AQUILEJA VÁROSÁT

Miután Attila király öt esztendeig nyugodott Sicambriában, kipótolta seregének harmadrészét, mely Katalóniában maradt vissza; majd udvart tartott, kivonult Pannóniából, áthaladt Karintián, Stírián és Dalmácián, Salona és Spalato városoknál elérte az Adriai-tengert; e két várost fölperzselte. Elindult erről a helyről, és a tenger mellett lerontotta Traù, Scardona, Sebenico, Zára, Nona, Zengg, Parenzo, Pola, Capodistria, Trieszt városait és sok más városkát a hegyek közt; végül Aquilejához ért; körülszemlélte és elámult nagyságán; úgy vélte, szégyenére lesz, ha megvívatlanul hagyja vissza ezt a várost, kivált azért, mert mondták, Pannóniából igen sok lázadó longobárd menekült oda. Követek útján követelte ezeket a polgároktól, és midőn kiadni nem akarták őket, a várost mindenféle hadigépezettel ostrom alá vette; semmiképpen el nem foglalhatta, ezért másfél évig tartotta megszállás alatt. Történt egy napon, hogy midőn körüljárta a várost - sok varázsló volt vele, babonás hite miatt felette bízott bennük -, megpillantott egy gólyát, amint felszállt a tengerről egy palota tetejére, ahol fészke volt, csőrébe fogta fiókáját, és szemük láttára elvitte a tenger nádasába. Azután visszatért, és fészkevel együtt a többi fiókát is átvitte. Ennek láttára Attila király összehívta katonáit, és így szólt: "Oda nézzetek, társaim, ez a gólya már megérezte, mit hoz a jövő. El fogjuk pusztítani a várost; már el is menekül, hogy ne vesszen oda a polgárokkal együtt. Legyetek hát holnap vitézbbek a harcban,

és meglátjátok, elvész a város!" Miután a várost semmiféle hadigéppel meg nem vehette, szittyá észjárással most parancsot adott, és egymillió vitéztől egy-egy nyeretget kért; ezeket hatalmas halomba rakatta a fal alatt, és megparancsolta, gyűjtsák fel a nyergeket: lángjuk és a hőség megrepszeltette, földre döntötte a falakat és a tornyokat. Ennek láttára mind a polgárok elhagyták a várost, és egy tengeri szigetre menekültek, Aquileja közelében, és oly elhatározással mentek oda, hogy örökre ott maradnak, és ennek neve a mai napig Vecca Venezia (Óvelence). Egy ideig ott is laktak, de úgy féltek Attila királytól, hogy emezt elhagyták, és a Rialto nevezetű szigetre költöztek, és ott telepedtek meg."

Mivel Aquileában nem jártam, megkerestem a térképen. Csábítóan közelinek tűnt. Meg is említettem Eszternek, kedves feleségemnek, tegyünk egy kirándulást Attila nyomába. Nem kellett kétszer mondani. Az első adandó alkalommal kedvenc kiskocsijába pattantunk és egy szlovéniai kirándulással összekapcsolva, annak végén Aquileába hajtottunk. A fő látnivaló az aquileai bazilika. Jó kétszáz évvel az ostrom előtt épülhetett. Attila megkímélte. Ma is jó állapotban lévő, kihagyhatatlan turista célpont. A város is úgy meséli történetét, hogy a római kor egyik fontos települése volt egészen Attila ostromáig. A velenceiek is azt tartják magukról, hogy Attila üldözte el őket Aquileából. Tehát a krónika történetét igazolják az olaszok is. Így biztosak lehettünk, hogy Attila nyomában jártunk. A bazilika állt 452-ben, mikor Attila itt járt. Nem rombolta le az épületet, mint Aquileá leg több építményét. A krónika szerint biztosan be is sétált kapuján. A vastag falak között a küszöb legalább másfél méter széles, tehát átléphetetlen.

Minden képen rá kell lépni annak, aki be akar menni a templomba. Attilának is rá kellett lépnie és nekünk is rá kellett lépnünk. Tehát aki a bazilika kapuján bemegy kikerülhetetlenül Attila lábnyomában jár.

Hát így mesélt, amíg élt a kámaházai tölgy Attila királyról, egy éjszakájáról, a rácok ellen vívott csatájáról, a palócok és a göcseiek származásáról. Nagy a feladata Attila fájának emlékét megőrizni. Ő őrzi nemzetünk talán legrégebb fába írt történetét.

Kápolnásnyék, Krisztus születését követő 2019. esztendőben